

אלי ויזל - זכרון אישי כבסיס לחינוך וכמקור לתיאור

יו"ר המושב: **ע. ערן¹, י. רפל²**
¹מכללת לוינסקי לחינוך, תל אביב, ישראל; ²אוניברסיטת בוסטון, בוסטון, מסצ'וסטס, ארה"ב

אלי ויזל - מתח בין ספרות לעדות

ד. פורת^{1,2,3}
¹יד ושם - רשות הזיכרון לשואה ולגבורה, ירושלים, ישראל, ²החוג להיסטוריה של עם ישראל, ³המכון לחקר האנטישמיות, אוניברסיטת תל אביב, תל אביב, ישראל

"השואה כהשראה ספרותית זו היא סתירה מושגית. רומן על טרבלינקה, או שאינו רומן או שאינו על טרבלינקה. רומן על מיידנק הוא רומן על חילול הקודש. טרבלינקה משמעותה מוות מוחלט; מוות של שפה ושל תקווה, מוות של אמון ושל השראה" כך התבטא הפרופ' והסופר אלי ויזל בהתייחסו לספרות השואה. ספרו 'הלילה' הוא הנפוץ מבין כל הספרים על השואה. בדבריי בכנס אבחן עד כמה הכתיבה היא ספרות עד כמה ועד כמה היא תעודה היסטורית.

רשימת מקורות

פורת דינה, **הנהגה במלכוד, היישוב נוכח השואה, 1942-1945**. תל אביב: אופקים, עם עובד, 1986.

Dina Porat and Saul Friedlander, **The Blue and the Yellow Star of David: the Zionist Leadership in Palestine and the Holocaust, 1939-1945**. Cambridge, Mass. Harvard University Press, 1990,

פורת דינה, **מעבר לגשמי: פרשת חייו של אבא קובנר, תל אביב: עם עובד ויד ושם, תש"ס-2000**.

Dina Porat, **The Fall of a Sparrow: The Life and Times of Abba Kovner**, Elizabeth Yuval (Translator). Stanford University Press, 2009

Dina Porat, **Israeli Society, the Holocaust and Its Survivors**, Vallentine Mitchell, 2008.

פורת דינה, **קפה הבוקר ברוח העשן: מפגשם של היישוב והחברה הישראלית עם השואה וניצוליה**, הוצאות עם עובד ויד ושם, ירושלים, 2011.

אלי ויזל - זכרון היחיד כמקור ותיעוד

י. רפל

ארכיון אלי ויזל, אוניברסיטת בוסטון, בוסטון, מסצ'וסטס, ארה"ב

"בכל יומניהם ועדויותיהם, זיכרונותיהם, תפילותיהם ושיריהם הדגישו קורבנות השואה פעם אחר פעם: זיכרו, זיכרו, זיכרו את האימה. היו עדים. וזוהי מורשתם לנו, החיים... כל מה שיכולים אנו לעשות הוא לזכור. אך כיצד זוכרים וכיצד מעבירים מאורע המלא כל כך בפחד ובאפלה ובמסתורין, עד שהוא מבטל בפניו את השפה ואת הדמיון? אושוויץ חורגת מן ההיסטוריה. היא צרובה על פני ההיסטוריה כמכות אש".

דבריו של הפרופ' אלי ויזל - סופר, הוגה דעות, ניצול שואה ולוחם למען זכויות האדם יעמדו בבסיס דבריי שיתמקדו בהנחלת זכרון השואה כמרכיב יסוד בזהות היהודית ובחינוך הישראלי. כיצד אפשר להסביר את מה שקרה? כיצד נאבקים נגד האפשרות שייקרה שנית? מהי דמותו של האדם שעשה זאת? מה מקומו של החינוך? באיזו דרך ראוי ללמד את הנושא כדי למנוע התרחשות נוספת של השואה? אלי ויזל לקח על עצמו שליחות המלווה אותו כל חייו - להיאבק למען הידיעה ולהילחם נגד אפשרות שהשואה תתרחש שוב. יותר מכל הוא מאמין בעדויות, ויותר מכל דרך אחרת באלו הכתובות למען הדורות הבאים. בצד מאבקו למען הזכירה הוא מעודד כל ניצול לכתוב את אשר עבר עליו. האם ספרות העדויות היא הייסוד אפשרי לחינוך? האם ספרי אלי ויזל עצמו הם עדות, או ספרות? האם תכני הספרים מעוררים שאלות אמוניות, אנושיות, חברתיות? האם ניתן ללמוד מהם על תקופת השואה בכלל?

יותר מכל אדם אחר בשישים וחמש השנים שלאחר השואה מזוהה אלי ויזל עם תודעת השואה ושילובה במערכת החינוך. בארכיון אלי ויזל יש יותר ממאה אלף מכתבים שכתבו תלמידי בתי ספר וסטודנטים בעקבות קריאת סיפרו 'הלילה'. במסגרת המושב יוצגו כמה מכתבי תלמידים ומורים מהעולם כולו. בארה"ב יש כיום יותר מחמישים תכניות לימוד שונות ללימוד תקופת השואה באמצעות ספריו.

מקורות

ויזל אלי (2006). לילה ועוד שני סיפורים: השחר, היום. ת"א: ידיעות אחרונות. (במהד' קודמת, ספריית תרמיל, 1966)

ויזל אלי (2004). בין השמשות: סיפורים ורשימות. ת"א: ידיעות אחרונות.

ויזל אלי (2000). כל הנחלים הולכים אל הים. ת"א: ידיעות אחרונות.

בעקבות אלי ויזל - החיפוש אחר משמות הומניסטית בעולם ללא השגחה אלוהית

מ. שניר

המחלקה לפילוסופיה יהודית, מכללת אורנים, קריית טבעון, ישראל

אלי ויזל הנו דמות מובילה במעגלי היוצרים של תרבות זיכרון השואה ובעל שם-עולם בתחומי השיח ההומניסטי של שלהי המאה העשרים; ניצול אושוויץ, מצעד המוות ומחנה בוכנוואלד, עיתונאי, סופר, הוגה וחתן פרס נובל לשלום, ויזל הנו דברם היותר מוכר של ניצולי השואה, נציג קבל-עם-ועולם של העם היהודי ומייצגו של קול המצפון הקורא לאחוות האדם באשר הוא. ויזל אינו היסטוריון; על השואה הוא מדבר וכותב כעד, כמי שהיה שם וכפרשן של העבר ומקומו בהווה.

ויזל מייצג את התפיסה שהשואה היא נקודת מפנה דרמטית בתולדות האנושות והעם היהודי, מפנה שמשמעותו עוד צריכה להתברר. כמאורע מכוון בנראטיב היהודי מיצג מעמד "סיני" את התחלת הסיפור על דרכו של העם היהודי. כאן טוען ויזל טענה מרחיקת לכת: השואה היא "הר סיני" חדש, נקודת התחלה חדשה של הסיפור היהודי, הן מבחינת מניין הזמן היהודי והן מבחינת התשתית הרוחנית עליה מתכונן העם היהודי. השואה היא נקודת מוצא להבנה חדשה של הסיפור היהודי והאדם בכלל, כל אדם. כשם שהאדם היהודי העביר את מבטו אל "מעמד הר סיני", דרך שלשלת המסירה של התורה שבעל פה, בחפשו הדרכה רוחנית להווה שלו, כך עתה בחפשו אחר הבנה של מציאות חיוו עליו להפנות את מבטו אל "השואה".

הנער ויזל נכנס למערבולת החורבן כאדם מאמין בהשגחה אלוהית, צדק אלוהי וגאולה אלוהית מובטחת. למולו, עומד ויזל, ניצול המחנות, שאיבד את נעוריו ואת חדות האמונה ונותר ללא תקווה של ישועה אלוהית. העם היהודי, לאחר השואה, מצוי בברית לא עם אלוהיו אלא עם זיכרונו.

בכתיבתו המאוחרת מבטא ויזל מחויבות חדשה-ישנה להמשכיותה של המסורת היהודית ולמקומה של תודעת הברית בין ישראל לאלוהיו. אולם תודעה זו הנה תודעה שבורה ומסוכסכת עם עצמה ועם השלבים הקודמים בהגותו של ויזל.

עבור הצעיר בן המאה ה-21 מהווים כתביו של ויזל פתח אל עומקה של חוויית האדם במאה ה-20 והשאלות ההומניסטיות הקשות הכרוכות בה. כותב דברים אלו יציג מניסיונו הפדגוגי כיצד קריאה בכתביו של ויזל מהווה אפשרות למפגש משמעותי בין סטודנטים ותלמידים בישראל ובעולם כולו.

ביבליוגרפיה

- ויזל אלי (2008). *איפה היהודים שלי? ת"א: ידיעות אחרונות.*
 ויזל אלי (2006). *לילה ועוד שני סיפורים: השחר, היום. ת"א: ידיעות אחרונות.* (במהד' קודמת, ספריית תרמיל, 1966)
 ויזל אלי (2004). *בין השמשות: סיפורים ורשימות. ת"א: ידיעות אחרונות.*
 ויזל אלי (2000). *כל הנחלים הולכים אל הים. ת"א: ידיעות אחרונות.*
 ויזל א. (1970). "קיום יהודי מתוך השואה", *תפוצות ישראל*, שנה ח' חוברת ג'. אייר-סיוון תש"ל, מאי-יוני. עמ' 85-93.

Berenbaum Michael (1994). *Elie Wiesel: God, the Holocaust and the Children of Israel*. New York: Behrman House.

Berenbaum Michael (1979). *The vision of the void: theological reflections on the works of Elie Wiesel*. Middletown, Conn.: Wesleyan University Press.

Rubenstein Richard & J.K. Roth. (1987). "The Silent of God". *The Holocaust and its Legacy*. Atlanta: John Knox Press. P. 290-338.

Rubenstein Richard. (1970). "Job and Auschwitz". *Union Seminary Quarterly Review* XXV, no. 4, (Summer 1970). P. 233-251.

Rubenstein Richard. (1966). *After Auschwitz*. Indianapolis: The Bobbs-Merrill Com. Inc.

Wiesel Elie. *All Rivers Run to the Sea*. New York: Schocken Books, 1996.

Wiesel Elie. *One Generation After*. trans. by Lily Edelman and the author. New York: Avon Books, 1972.